

Marcin Klinowski

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

WYBÓR MIEJSCA OPODATKOWANIA DOCHODU W ASPEKCIE MIĘDZYNARODOWYM

1. Raje podatkowe

Terytoria, dzięki którym podatnik może uzyskać korzyści natury podatkowej, określane są mianem rajów podatkowych. W węższym, tradycyjnym znaczeniu raj podatkowy oznacza [Beachamp 1983]: „kraj lub obszar zależny, który gwarantuje osobom fizycznym i prawnym korzyści podatkowe w zakresie podatku dochodowego lub spadkowego oraz daje szanse na uniknięcie obciążeń podatkowych we własnym kraju względnie na zapłacenie w nim mniejszego podatku”. W szerszym ujęciu natomiast raj podatkowy oznacza państwo lub terytorium zależne, które oprócz dogodnego systemu podatkowego, na którym koncentruje się tradycyjna definicja, charakteryzuje się innymi czynnikami, które zwiększają efektywność prowadzenia działalności gospodarczej. Wśród takich czynników można z całą pewnością wymienić m.in. stabilność gospodarczą i polityczną, brak ograniczeń dewizowych, rozwiniętą infrastrukturę oraz ochronę tajemnicy bankowej.

Klasyfikacji rajów podatkowych można dokonać na podstawie odmiennych kryteriów. Biorąc pod uwagę wysokość nakładanych podatków, raje podatkowe można podzielić na trzy grupy [Lipowski 2002]:

1. Państwa, które nie stosują żadnych podatków (*no tax havens*). Wśród nich znajdują się głównie Kajmany, Bermudy i Nauru.
2. Państwa, które charakteryzują się niskimi podatkami (*low tax havens*). Są nimi przede wszystkim Andora, Antyle Holenderskie, Wyspy Bahama i Gibraltar.
3. Państwa, które co prawda nakładają wysokie podatki, lecz oferują znaczne przywileje dla pewnych typów przedsięwzięć lub podmiotów (*special tax havens*). Takimi krajami są np. Holandia, Luksemburg, Szwajcaria.

Innym kryterium, które umożliwia klasyfikację rajów podatkowych, często branym pod uwagę, jest położenie geograficzne. Wówczas dokonuje się podziału na kraje nie mające dostępu do morza, kraje nabrzeżne oraz kraje wyspiarskie.

Przeciwieństwem rajów podatkowych są kraje nazywane pustyniami podatkowymi, do których zalicza się m.in. Niemcy, Szwecję czy Danię.

W ocenie społeczeństwa raje podatkowe i prowadzenie działalności z ich udziałem kojarzone jest często z brakiem etyki i swego rodzaju cwaniactwem. Należy jednak odróżnić zarządzanie podatkami od uchylania się od opodatkowania. Zarządzanie podatkami bowiem, określane często w literaturze jako planowanie podatkowe, nie ma nic wspólnego z nielegalnym postępowaniem czy oszustwem. Jest to działanie zawsze zgodne z prawem i wynika z logiki ekonomicznej. Innymi słowy, jeżeli podatnikowi bardziej opłaca się opodatkowanie dochodów w „raju podatkowym” i decyduje się na takie rozwiązanie, to postępuje racjonalnie, gdyż minimalizuje w ten sposób swoje obciążenia fiskalne. Każdy podatnik ma do tego prawo, wykazując tym samym pewnego rodzaju „dojrzałość ekonomiczną”. Uchylanie się natomiast od opodatkowania jest zawsze nielegalne i oznacza działania, które są przestępstwem lub noszą jego znamiona. Nie są zatem przejawem racjonalnego działania, lecz oszustwem mającym na celu niepłacenie podatków.

2. Wybór rajów podatkowych

Kryteria wyboru rajów podatkowych są zróżnicowane i zależą głównie od skali i rodzaju prowadzonej działalności. Za każdym razem przy wyborze rajów podatkowych należy podchodzić do tego zagadnienia indywidualnie. Można jednak wymienić najważniejsze kryteria, które brane są niemal zawsze pod uwagę podczas wyboru rajów podatkowych. T. Lipowski [2002] wymienia między innymi:

- stabilność polityczną i gospodarczą,
- system podatkowy,
- system bankowy,
- położenie geograficzne i infrastrukturę,
- kontrolę dewizową,
- prawo podmiotów gospodarczych,
- równe traktowanie podmiotów gospodarczych,
- obszary wolnego handlu,
- ochrona patentowa,
- rynek wewnętrzny.

Stabilność polityczna, a co za tym idzie, również gospodarcza, stanowi ponad wszelką wątpliwość jeden z najważniejszych czynników przy wyborze rajów podatkowych. Oszczędności podatkowe stają się bowiem nic nie warte wobec groźby utraty zainwestowanego kapitału. W praktyce sporządza się analizę ewentualnych szkód, jakie mogą spotkać inwestora w wyniku podjęcia decyzji politycznych. Działania te polegają na analizie historycznych oraz obecnych wydarzeń w danym kraju i sporządzeniu prognozy okoliczności, które mogą zaszkodzić inwestorowi. Pod uwagę przy tym brane są takie kategorie, jak nacjonalizacja, wywłaszczenie,

interwencjonizm państwa, ochrona prawa własności, czarny rynek, korupcja, łapówki i inne.

Aby szybko ocenić stabilność polityczną i gospodarczą, dość powszechnie stosuje się różnego rodzaju wskaźniki ryzyka gospodarczego, opracowane najczęściej przez jednostki naukowe, fundacje lub firmy konsultingowe. Wśród nich należy wymienić m.in. Business Environment Risk Intelligence Index, Freedom House, Heritage Foundation, IRIS Index, The Global Competitiveness Report i World Competitiveness Report.

Do rajów podatkowych o stabilnej sytuacji polityczno-gospodarczej można zaliczyć np. Luksemburg, Liechtenstein czy Szwajcarię. Natomiast takie kraje jak Liberia, Jamajka i Hongkong uważane są za najmniej stabilne pod tym względem.

System podatkowy stanowi sedno w wyborze rajów podatkowych. Od tego bowiem, w jaki sposób jest on skonstruowany, zależy w znacznej mierze wysokość obciążeń podatkowych. Omawiając system podatkowy w kontekście rajów podatkowych, należy zwrócić uwagę głównie na następujące elementy:

- umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania,
- transakcje bazujące na korzyściach umownych (*treaty shopping*),
- wakacje podatkowe,
- ceny transferowe,
- schrony podatkowe.

Umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania pozwalają uzyskać korzyści natury podatkowej. To właśnie dzięki takim porozumieniom opłacalne się staje przeniesienie dochodów do rajów podatkowych. Wówczas dochody opodatkowane zostają w kraju, w którym podatki są niższe lub zredukowane do zera. Jeśli takich umów nie ma, podatnik byłby opodatkowany podwójnie – w kraju podatkowym i w kraju macierzystym. Jeżeli kraj macierzysty nie podpisał stosownej umowy z danym rajem podatkowym, przeniesienie dochodów mogłoby być korzystne tylko w przypadku krajów, które nie nakładają żadnych podatków lub nie opodatkują dochodów ze źródeł zagranicznych.

Jeżeli wybrany raj podatkowy ma podpisaną umowę o unikaniu podwójnego opodatkowania z naszym krajem macierzystym, możliwe jest m.in. uzyskanie korzyści z operacji określanych mianem *treaty shopping*. Polegają one na zawieraniu umów podatkowych, które, wykorzystując postanowienia umów o unikaniu podwójnego opodatkowania, pozwalają na zmniejszenie zagranicznego podatku. Charakterystyczną cechą takich umów jest fakt, iż strony umów podatkowych nie są objęte zakresem podmiotowym tych umów.

Czasami oszczędności podatkowe mogą być uzyskiwane tylko przez pewien okres. Wakacje podatkowe polegają na czasowym zmniejszeniu lub zaniechaniu poboru podatku. Najczęściej ma to miejsce w stosunku do nowych inwestycji. Państwa stosujące taki zabieg chcą zachęcić w ten sposób inwestorów do lokowania kapitału na ich terenie. Istotą wakacji podatkowych jest zatem okresowe, a nie stałe, ograniczenie lub zwolnienie w opodatkowaniu inwestora w celu uzys-

kania korzyści w przyszłości. Korzyści te mogą mieć charakter finansowy lub społeczny. W Polsce zjawisko wakacji podatkowych spotykane jest najczęściej przy inwestycjach powstających w ramach stref ekonomicznych. Zwolnienia w płaceniu danin publicznych przez zagranicznych inwestorów dotyczą najczęściej podatku od nieruchomości. W zamian inwestor zapewnia zwykle miejsca pracy dla mieszkańców z objętego strefą obszaru oraz lokuje kapitał, który może zostać opodatkowany w przyszłości.

Innym ważnym elementem kształtowania polityki podatkowej podatnika z udziałem raju podatkowego są umowne ceny dóbr w obrocie międzynarodowym. Ceny transferowe, bo o nich mowa, oznaczają, że ceny transakcji międzynarodowej pomiędzy stronami są kontrolowane przez jeden podmiot. Warto przy tym zaznaczyć, iż ceny te zazwyczaj znacząco się różnią od cen wolnorynkowych. Odpowiednie kształtowanie cen transferowych pomiędzy spółką nadrzędną i zależną pozwala na zwiększenie podstawy opodatkowania w spółce, która jest zarejestrowana w raju podatkowym, i jednocześnie na zmniejszenie wysokości podatku płaconego w kraju macierzystym.

Analizując system podatkowy raju podatkowego, warto jeszcze zwrócić uwagę na zjawisko, jakim są tzw. schrony podatkowe. Schron podatkowy to, ujmując w uproszczeniu, każde działanie (np. utworzenie spółki zależnej, przeprowadzenie transakcji finansowej), które pozwala na ochronę przed opodatkowaniem dochodu w kraju rodzimym. Typowym przykładem takiego działania jest założenie zagranicznej spółki zależnej, która będzie generować straty podatkowe (najczęściej z wykorzystaniem amortyzacji lub odsetek). Dzięki takiemu zabiegowi dochody spółki nadrzędnej będą kompensowane stratami spółki zależnej i w efekcie nie zostaną opodatkowane. Schrony podatkowe mogą w pewnych sytuacjach być instrumentem zarządzania podatkami, zazwyczaj jednak służą do uchylania się od opodatkowania, co nie pozostaje w zgodzie z prawem.

Pomimo iż system podatkowy wraz ze stabilnością polityczną i gospodarczą stanowią najważniejsze kryteria przy wyborze raju podatkowego, warto przyjrzeć się również pozostałym.

System bankowy przy wyborze raju podatkowego jest analizowany głównie pod kątem stabilności finansowej oraz wachlarza usług. Równie ważne dla podatnika jest zachowanie tajemnicy bankowej. Duża część banków w rajach podatkowych gwarantuje obecnie swoim klientom, iż nie ujawni ani danych o samych klientach, ani informacji dotyczących operacji bankowych, które wykonują ich klienci. Banki zapewniają, że będą strzegły tajemnicy bankowej nawet wobec organów podatkowych. Aby zagwarantować klientom absolutne zachowanie tajemnicy bankowej, często stosuje się rachunki na okaziciela. Takie rozwiązanie jest cenione przez klientów oraz nie przysparza trudności bankom. Tajemnica bankowa przestrzegana jest bardzo rygorystycznie przede wszystkim w krajach z basenu Morza Karaibskiego i Oceanu Spokojnego, w Liechtensteinie oraz Austrii.

Położenie geograficzne i infrastruktura również często brane są pod uwagę przy wyborze rajów podatkowych. Zwraca się przy tym uwagę głównie na międzynarodowe połączenia komunikacyjne, sieć dróg, dostępność usług teleinformatycznych, bazę hotelową oraz opiekę medyczną. Kryterium to jest szczególnie istotne, gdy podatnik chce prowadzić w rajach podatkowych działalność gospodarczą, która charakteryzuje się fizycznym obrotem towarowym. Bardzo dobrze rozwiniętą infrastrukturą cieszą się m.in. Hongkong, Jersey oraz Bahamy.

Kontrola dewizowa nierzadko stanowi poważną barierę w handlu międzynarodowym, niektóre kraje bowiem starają się znacząco ograniczyć przepływ kapitału. Należy zatem wybierać kraje, w których regulacje prawne charakteryzują się mało restrykcyjnym podejściem do kontroli dewizowej lub w ogóle takiej kontroli nie stosują. Przychylne podatnikom w tym zakresie są np. Bahamy, Bermudy, Holandia i Kajmany.

Decydując się na założenie **podmiotu gospodarczego** w rajach podatkowych, należy każdorazowo mieć na uwadze **prawo**, które reguluje odpowiadające nam formy prawne. Nie wszystkie bowiem formy prawne przedsiębiorstwa są w danym rajach podatkowych, po pierwsze, dostępne i, po drugie, mogą być one regulowane w odmienny sposób.

Prawo podmiotów gospodarczych związane jest bezpośrednio z **równym traktowaniem podmiotów zagranicznych**. Inwestując w rajach podatkowych, zagraniczny inwestor nie powinien podlegać bardziej restrykcyjnym regulacjom prawnym niż krajowy rezydent. Nie wyklucza to jednak korzystania z pewnych przywilejów, które oferowane są inwestorom zagranicznym.

Obszary wolnego handlu mogą okazać się bardzo pomocne w sytuacji, gdy w rajach podatkowych nakładane są cła lub inne podatki związane z importem towarów. W ramach obszaru wolnego handlu wspomniane daniny są likwidowane. W tej strefie produkty mogą być przetwarzane, składowane i dopóki jej nie opuszczają, dopóty nie mają zastosowania ani cła, ani inne podatki o podobnym charakterze.

W większości rajów podatkowych niestety nie można spodziewać się **ochrony patentowej**, gdyż kraje te nie ratyfikowały Konwencji Paryskiej o ochronie własności przemysłowej. Dlatego też inwestorzy nie mogą liczyć na ochronę praw w zakresie ani patentów, ani znaków towarowych.

Jeżeli inwestor zamierza korzystać z **rynku wewnętrznego**, powinien przyrzeć się również ogólnej kondycji gospodarczej danego rajów podatkowego i zwłaszcza rynkowi pracy. Niewykwalifikowani pracownicy mogą bowiem znacząco zmniejszyć atrakcyjność danego terytorium pomimo oferowanych korzyści innego rodzaju.

3. Podsumowanie

Wybór rajów podatkowych uwarunkowany jest wieloma czynnikami. Przedstawione kryteria wyboru należą do grupy najistotniejszych i najczęściej branych pod

uwagę. Kryteria te zależą każdorazowo od indywidualnych potrzeb i oczekiwań podatnika.

Z uwagi na stale postępującą globalizację i, co za tym idzie, łatwość i szybkość przemieszczania się oraz rozwój technologii teleinformatycznych, podatnicy coraz częściej rozważają możliwość przeniesienia swoich dochodów do krajów oferujących dogodny system podatkowy. Okazuje się bowiem, że już przy miesięcznym dochodzie w wysokości ok. 10 000 zł koszty przeniesienia opodatkowania dochodu do raju podatkowego są rekompensowane przez korzyści osiągnane w ten sposób. Naturalnie im większy dochód, tym korzyści o charakterze podatkowym są większe.

Wobec zaistniałej sytuacji państwa nakładające na swoich obywateli wysokie podatki starają się przeciwdziałać praktyce opodatkowania dochodu w rajach podatkowych. W Polsce oprócz pewnych zapisów w poszczególnych umowach o unikaniu podwójnego opodatkowania, regulacje antyrajowe zawarte są w ustawach o podatku dochodowym odpowiednio od osób fizycznych i prawnych oraz w rozporządzeniu Ministra Finansów w sprawie określenia krajów i terytoriów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową. Powyższe akty prawne nakładają przede wszystkim na podatnika, który dokonuje transakcji z wymienionymi rajami podatkowymi, obowiązek sporządzania dokumentacji tych transakcji. W ten sposób organy państwowe starają się zminimalizować nadużycia i uchylanie się podatników od opodatkowania.

Literatura

- Beauchamp A., *Die Steuerparadiese der Welt*, Monachium 1983.
 Lipowski T., *Raje podatkowe. Charakterystyka i sposoby wykorzystania*, ODDK, Gdańsk 2002.
Prawo podatkowe przedsiębiorców, red. H. Litwińczuk, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2006.
 Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie określenia krajów i terytoriów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową, DzU 2000 nr 115, poz. 1203.
 Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych, DzU 2000 nr 14, poz. 176 z późn. zm.
 Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych, DzU 2000 nr 54, poz. 654 z późn. zm.

THE CHOICE OF INCOME TAXATION PLACE IN INTERNATIONAL ASPECT

Summary

Nowadays taxpayers more and more often take advantage of tax havens. The foregoing paper presents some criterion for the choice of income taxation place. The author takes under consideration, among other things, such factors like political stability, taxation system, banking system, foreign currency control, infrastructure etc.